

Görüş

TÜSİAD GÖRÜŞ DERGİSİ

SAYI: 69

Ümit Boyner
TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı
GÖRÜŞ DERGİSİ MAKALESİ

ORTADOĞU DEĞİŞİRKEN TÜRKİYE

Tunus'ta bir seyyar satıcının kendisini yakması ile başlayan büyük değişim Mısır, Yemen, Libya, Bahreyn derken bütün Arap dünyasını sardı. Fas'tan Suriye'ye Arap sokağı demokrasi talep ediyor. Yakın zamana kadar sarsılmaz sanılan liderler koltuklarından oluyor. Henüz hiç bir ülkenin demokratikleştiğini söylememiz mümkün değil, ama umuyoruz değişim demokratikleşme, özgürleşme ve siyasi anlamda liberalleşme yolunda olacak.

Ancak bu son derece sancılı bir süreç. İnsani, siyasi ve ekonomik maliyeti çok yüksek. Sokaklarda insanlar ölüyor, hapisanelerde işkence görüyor, özgürlükler pek çok yerde daha da fazla kısıtlanıyor. Ekonomik faaliyet alanı giderek daralıyor. Yoksullar daha da yoksullaşılıyor. Bazı ülkelerin etnik ve dinsel yapıları nedeniyle yıllar sürebilecek bir iç savaşa sürüklenmesi, bazılarının komşuları ile olan sorunlarını yönetememesi, bazılarınınselefi grupların hâkimiyetine girmesi olasılığı yüksek.

Her ne kadar bu değişim dışarıdan bakanlarca “bahar” metaforu ile tanımlandıysa da, bölgeye kara bir kışın gelmesi de mümkün. Bu yüzden değişim sürecinin iyi yönetilmesi, demokrasiye geçişin mümkün olduğunca kansız ve zararsız olması gerekiyor. Bu değişimin uluslararası işbirliği gerektirdiği çok açık. Dolayısıyla uluslararası toplum adına hareket edenlerin bu ülkeler ile dikkatli bir işbirliğine ihtiyaç duyuluyor. Aksi takdirde krizin derinleşmesi, çevresini, ama aslına bakarsanız tüm dünyayı etkilemesi kaçınılmaz.

Uluslararası toplum adına hareket ettiğini varsaydığımız ülkelerin şimdiye kadar bu süreci yönetmekte gösterdikleri performans ise hiç iç açıcı sayılamaz. Libya'da gerçekleştirdikleri aceleci müdahale krizin çözülmesine değil derinleşmesine yol açtı. BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1973 sayılı yaptırım kararı diplomasinin bir aracı olarak kullanılabilecekken, ani bir askeri müdahaleye tahvil edildi. Libya bombalandı, insanlar öldü ama Kaddafi yerinde kaldı. Batının seçiciliği, Bahreyn'e başka Libya'ya başka standart uyguladığı tescil edildi.

Ekonomik ve stratejik çıkarlar genellikle olduğu gibi prensiplerin önüne geçti. Mısır'da, Tunus'ta bulunan ara çözümlerin yaşama şansı da çok yüksek görünmüyor. Tahrir meydanında toplanan halk kurulmaya çalışılan askeri vesayet rejimine de itiraz ediyor. Suriye'de, Yemen'de yüzbinler hala sokaklarda rejimlerini protesto ediyor. Fas'ta monarşinin

kontrolünü konsolide etmek için yapılan halk oylamasının istikrarı ne kadar koruyacağı meçhul.

Demokratikleşme dalgasının ülkelerine ulaşmasını, dağıttığı mali kaynaklarla ve Libya müdahalesine verdiği destekle kontrol etmeye çalışan Körfez rejimlerinin akıbeti de tartışmalı. Bölge siyasetinin kırılma noktası İsrail'de ise bambaşka bir siyasi anlayış hâkimiyetini sürdürüyor. Başbakan Benjamin Netanyahu yönetimindeki koalisyon hükümeti sorunları çözmekte zorlanıyor. İşgal altındaki topraklarda yeni yerleşimler kurma çabalarının devam ettiği anlaşılıyor. Ülkenin dışişleri politikası İsrail'i giderek daha da yalnızlaştırıyor.

Kısacası bölge derin bir kriz yaşıyor ve krizden çıkılması da yakın bir gelecekte mümkün görünmüyor. Bu kriz şimdiden Türkiye'yi de etkiledi. Ticari ilişkiler zarar gördü, siyasi gerilimler doğdu, insani sorunlar yaşandı. Libya'dan çekilmek ekonomiyi kaçınılmaz olarak sarstı. Petrol fiyatlarındaki artış cari açığı büyüttü. Türkiye, Libya'da çıkarları ile ilkeleri ve müttefikleri arasına bir politika geliştirmeye çalışıyor. Suriye'den gelenlere sığınma ve barınma imkânı sağlamak zorunda kalıyor. Krizin derinleşmesi Türkiye'yi daha da fazla etkileyeceği benzer.

Bu yüzden de Görüş'ün kapağı Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki siyasi iklim değişikliğine ayrıldı. Her ne kadar kimsenin elinde süreci yönetmek için sihirli bir değnek yoksa da sorunlara ve doğurabileceği bazı sonuçlara dikkatinizi çekmek istedik. Ama hemen belirtelim ki bölgede yaşanan değişimin olumlu sonuçları da olacaktır. Özellikle Türkiye için önemli fırsatlar doğuyor; her şeyden önce Türkiye modelinin kıymeti artıyor. Türkiye'nin yarattığı ve yaratacağı emsalin bölgeye örnek teşkil edebileceği bilincine sahip olmak bu aşamada çok önemli...

Ayrıca bölgenin derinleşen krizinin İsrail-Türkiye ilişkilerinin normalleşmesine yardımcı olduğunu, İsrail yönetimini Türkiye'den ya da Mavi Marmara'da öldürülen insanların ailelerinden özür dilemeye teşvik ettiğini de söyleyebiliriz. Bize öyle geliyor ki bu krizin bir diğer sonucu da dış politikada kimlik siyasetinin sorgulanacak olmasıdır. Bölgedeki liderler, demokrasiden uzak ve hatta insanlık suçu işleme düzeyine gelmişlerdir; bu gelişmeler ışığında, hiçbir ülke veya liderin kimlik özelliklerine bağlı olarak sahiplenilmesinin, desteklenmesinin düşünülmemeyeceği artık çok açıktır.

Yine de bu değişimin yönetilmesi ve krizin derinleşmemesi için özel çaba sarf edilmesi şart. Bu konuda sadece hükümete değil hepimize görev düşüyor. Herkes krizin insani ve siyasi yükünün hafifletilmesi için gayret göstermek zorunda. Bölgemizde yaşananlar Amerika'dan, Avrupa'dan, Rusya'dan, Çin'den çok bizi ilgilendiriyor. Acıları dindirmek içinde, istikrarlı bir değişime destek olmak için de çalışmamız şart. Sadece emsalimizi mükemmel hale getirmekle, başkalarının Türkiye'yi örnek almasını beklemekle yetinmeyiz.

Demokratikleşme sürecimize destek olan yapıların benzerlerinin kurulması için de çalışmalıyız. Bölge ülkelerinin tarihlerini yeniden yazamayız, siyasetin akışını kontrol altına alamayız ama Avrupa'da olan fakat Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da olmayan demokratikleşmeyi, istikrarı, barışı destekleyen Avrupa Konseyi, AGİT gibi yapıların kurulması için siyasi inisiyatifler geliştirebiliriz. Sorunların değil çözümlerin parçası olabiliriz.